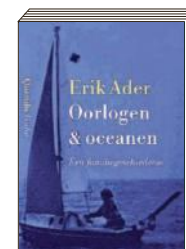

GESCHIEDENIS Erik Ader worstelt in zijn relaas niet alleen met het verleden van zijn in de oorlog geëxecuteerde vader en met zijn verdwenen broer, maar ook met de hele geschiedenis.

Door onze redacteur **Bianca Stigter**

Erik Ader:
Oorlogen & Oceanen.
Een familiegeschiedenis.
Querido, 406 blz. €
24,99.
●●●●○

Kiezen tussen helpen en zelfbehoud

De vader van Erik Ader was dominee Bastiaan Jan Ader. De broer van Erik Ader was kunstenaar Bas Jan Ader. Zijn vader en zijn broer stierven beiden jong. Bastiaan Jan Ader werd op 20 november 1944, twee weken na de geboorte van zijn jongste zoon, geëxecuteerd in de bossen bij Veenendaal. Van zijn broer is geen overlijdensdatum bekend, hij verdween in 1975 op zee, ergens tussen Amerika en Europa.

Hoe beïnvloedt het leven van anderen je eigen leven? Hoe sturen ouders, broers, zussen, kinderen wat je zelf doet en nalaat? In veel gevallen zal die invloed diffuus zijn of lijken. De eigen wil, de mogelijkheden, het lot, de tijd eisen hun plaats op. Dat is vast ook zo in het leven van Erik Ader. Maar in zijn geval lijkt de invloed helder. Hij weigerde dienst. Hij zeilde de wereld rond. Hij liet in Israël een bos planten. En hij schreef over zijn vader, zijn broer en hemzelf het boek *Oorlogen & oceanen. Een familiegeschiedenis*. Ook zijn moeder speelt in dat het boek een rol, het is aan zijn ouders opgedragen, maar omdat Aders vader en broer buiten hun eigen familie bekender zijn, eisen zij meer aandacht op, van de schrijver en van deze journalist. Het is niet anders.

Het boek van Erik begint met een manuscript van zijn vader, die in 1943 was begonnen zijn belevenissen op schrift te stellen. Het zijn zo'n vijftig bladzijden, die Erik in zijn geheel opneemt. Het is dan ook een bijzonder document, waarin uit de eerste hand de gangen van een onderduikgever worden beschreven. Bastiaan Jan Ader, dat dominee in het Groningse dorp Nieuwe Beerta, beschrijft onder meer hoe hij Joodse vrienden en vrienden van vrienden in zijn pastorie opnam. Ook over het zoeken van onderduikadressen schrijft hij, en de dilemma's die daarbij komen kijken. 'De plicht tot helpen enerzijds en een gerechtvaardigde drang tot zelfbehoud anderzijds: is die keuze tussen die twee niet een te zware last om door een enkel mens te worden gedragen?'

Het verslag van Bastiaan Jan Ader eindigt abrupt. Hij heeft het niet af kunnen maken. Ader werd op 22 juli 1944 gearresteerd in Haarlem en op 20 november van dat jaar geëxecuteerd. Hij was onder meer nog van plan geweest kamp Westerbork te 'kraken'.

Gemist heeft hij zijn vader niet, schrijft zoon Erik. Kun je iemand missen die je niet hebt gekend? Maar het was wel bijna voorbestemd dat hij in 1966 op reis ging naar Israël. Hij lifte, zijn vader had in 1936 dezelfde reis op de fiets gemaakt. De zoon bezoekt het Bastiaan Jan Ader bos, een in 1954 door het Joods Nationaal Fonds (JNF) aangeplant bos, betaald door oud-ouderduikers. Dat bos zal later een belangrijke rol spelen in zijn leven.

Het tweede deel van het boek gaat over Bas Jan Ader, de oudste zoon, die in zijn jeugd

Dominee Bastiaan Jan Ader in 1936 in Jeruzalem.

vooral jaloers schijnt te zijn geweest op zijn broertje Erik. Deze Ader werd een van de beste kunstenaars van de jaren zestig en zeventig in Nederland, vooral met performances en vastleggingen daarvan over vallen; steeds tart hij de zwaartekracht. Over kunst praatte Erik nauwelijks met zijn broer, al hielp hij hem wel met de productie daarvan. Volgens Erik praatte Bas Jan met bijna niemand over zijn werk. 'Zijn onwil had waarschijnlijk ten diepste te maken

met het feit dat hij met onzegbare dingen bezig was.'

Het uitgebreidst schrijft Erik over de voorbereiding van *In search of the Miraculous*, de solotocht over de Atlantische oceaan in een klein bootje dat deel moest gaan uitmaken van een trilogie. De voorbereiding was grondig. Bas Jan Ader liet zelfs zijn blinde darm verwijderen. De verdwijning van Bas Jan Ader op zee wordt wel gezien als zelfmoord en/of als de culminatie

van zijn werk. Volgens Erik was het een ongewild ongeluk, voor Bas Jans kunst irrelevant. Ook in vergelijkingen tussen Bas Jan Aders valfilms en het vallen van zijn vader voor het vuurpeloton ziet hij niets. 'De executie leidde tot fysiek vallen, maar dat vallen had op zich geen betekenis. [...] De valfilms van Bas Jan zijn veeleer commentaren op de condition humaine, op de mythe van Sisyphus.'

Deze weldadige nuchterheid betekent niet dat Erik Ader zwaarte uit de weg gaat. In 1977, twee jaar na zijn broers verdwijning, neemt hij deel aan de Whitbread Round the World Race, geen solotocht maar een reis met een crew. De mooiste bladzijden in dit vrij stug geschreven boek zijn de verwoordingen van het gevoel dat hij op die zeilrace ervaart, een soort meditatie, een diepere staat van zijn die door uitputting en de leegte van het landschap wordt bereikt. 'Het aspect dat alle duikers van Bas Jans werk ontgaat, wel ontgaan moet, de zee als zijnswijze, ingedikt tot de essentie op een trans-Atlantische solotocht, een zoekmachine naar het transcendente.' Hier vindt Erik Ader toch woorden voor het onzegbare.

Erik Ader koos als loopbaan de diplomatie. Standplaatsen Beiroet, Lima en Hanoi. Van al deze plekken blijkt het Midden-Oosten hem het meest te raken, waarschijnlijk omdat zijn familiegeschiedenis er mee verknoot is. Ader ontdekt dat het naar zijn vader genoemde bos niet geplant is op lege grond, maar op de restanten van een olijfboomgaard van het verwoeste Palestijnse dorp Bait Natiff. De naaldbomen zijn geplant om het verleden uit te wisselen. Groenwassen, heet deze praktijk. Op allerlei manieren pijnlijk zijn de gesprekken die Ader in Israël voert met de voormalige onderduikers van zijn ouders en hun nazaten. Een van hen gelooft dat de Holocaust misschien wel nodig was om Israël mogelijk te maken.

Het bos laat Ader niet meer los. Het onrecht dat de Palestijnen wordt aangedaan laat hem niet meer los. Hij spreekt een aanklacht uit tegen het JNF en tegen de Nederlandse staat, die van het groenwassen op de hoogte moet zijn geweest. In 2016 laat Erik Ader in het Palestijnse dorp Far'ata een nieuw Bastiaan Jan Ader Bos planten. Daar hebben in 2010 kolonisten boomgaarden in brand gestoken. Op de gedenksteen staat: 'Meer dan duizend olijfbomen werden gedoneerd aan Far'ata ter herinnering aan dominee Bastiaan Jan Ader, die honderden levens redde tijdens de holocaust. Nooit weer. Tegen niemand. Nergens. 30-12-1909- 20-11-1944.'

Erik Aders worsteling met zijn eigen verleden wordt een worsteling met de hele geschiedenis, van mensen, van landen, van de wereld. In een noot vermeldt Ader dat de nagelaten papieren van zijn vader nog in een apart boek zullen verschijnen. Ingebed in het verhaal van zijn zoon Erik zijn ze nu schrijnend.

